

Ничкало С.А.,
науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької
освіти Інституту проблем виховання НАПН України

Мистецтво архітектури в естетичному вихованні школярів

Українська загальноосвітня школа має значні здобутки в галузі естетичного виховання засобами різних видів мистецтва. У цьому розмаїтті досі не посіло належного місця мистецтво архітектури, хоча його виховний потенціал унікальний і надзвичайно потужний. Протиріччя між можливостями здійснення архітектурою розвивального впливу на особистість та недостатнім її використанням у шкільному навчально-виховному процесі актуалізує необхідність наукової розробки та впровадження естетико-виховної технології на основі засобів мистецтва архітектури.

Одна із суттєвих особливостей цього мистецтва полягає в тому, що його архетипічні смисли глибоко вкорінені в структуру особистості людини, яка з моменту народження перебуває під впливом того архітектурного оточення, серед якого зростає. Цей вплив реалізується двома шляхами. Перший - поверхневий, раціонально-інформаційний (конкретна інформація про окремі споруди чи ансамблі, закладена у їх вигляді, параметрах, призначенні тощо). Другий шлях - глибинний, не завжди сповна усвідомлюваний людиною. Це - чуттєве сприймання ідейно-образного змісту, закодованого у формах архітектурних творів. Те архітектурне середовище, у якому людина переважно проводить свій час, неминуче впливає на її психоемоційний стан, настрій, самопочуття, поведінку, сприймання навколишнього світу, світоглядні орієнтири.

В основу естетичного виховання засобами архітектури, в розробку і застосування відповідної технології має бути покладене розуміння цього мистецтва, специфіки його художніх засобів. У традиційному підході до

класифікації мистецтв архітектуру розглядають в контексті образотворчого мистецтва, з яким вона поєднана наявністю зображення, форми, ритму, пропорцій, часто - кольору. Але сутнісні риси архітектури виходять далеко за межі образотворчого мистецтва. Головна відмінність архітектури полягає в її практичному призначенні, масштабності, багатofункціональності, в залежності художніх властивостей архітектурної форми від функції споруди та її конструкції, а також у значенні будівельних матеріалів і технологій як чинників художніх якостей. Завдяки власним засобам художнього вираження вона постає водночас як візуальне (сприймається зором), так і пластичне мистецтво (матеріальний носій художності - об'ємна форма). Отже, справедливо вважати архітектуру візуально-пластичним мистецтвом, головним художнім засобом якого є обумовлена функціональним призначенням та ідейно-змістовим наповненням форма, її варіації і комбінації, виражені в пропорційних і ритмічних співвідношеннях. Об'ємно-просторові форми архітектури, її конструктивні та декоративні складові несуть в собі емоційно-образне наповнення, символіку, тобто є матеріальними виразниками ідеальних, духовних смислів, що віддзеркалюють світогляд свого часу.

Будь-який виховний вплив спрямований на становлення світогляду людини, що, в свою чергу, збагачує її духовно. У цьому сенсі естетичне виховання володіє найбільш витонченим і дієвим "інструментарієм", адже це, передусім, виховання особистісно-ціннісного ставлення до різних явищ життя через індивідуально-емоційне сприймання і осмислення художніх творів. Мистецтво архітектури надає людині можливість отримати не лише естетичні враження від візуального сприймання, а й величезний обсяг найрізноманітніших знань. Воно є потужним чинником впливу на світогляд: як на його базове формування в дитячі роки, так і на можливі трансформації протягом усього життя. З цього випливає, що в основу технології

естетичного виховання засобами мистецтва архітектури має бути покладений його світоглядний аспект

Важливою умовою ефективності виховної технології є продуманий відбір зразків архітектурного мистецтва - високохудожніх творів минулого і сучасності, знакових історико-культурних пам'яток. В основу відбору має бути покладений принцип поєднання вітчизняної і зарубіжної культури на основі пріоритетності вітчизняної. Незаперечна необхідність залучення українських школярів до світової художньої спадщини. Плідним для їх загальнокультурного розвитку, цікавим і корисним є співставлення, порівняння художніх творів, культурних надбань різних країн і народів, різних епох. Що ж стосується рідної культури, зокрема - архітектури, то вона постає джерелом не лише естетичного, а й патріотичного, а також екологічного виховання (адже архітектура - невід'ємна складова довкілля). У цьому дискурсі особливого значення набуває краєзнавча компонента, тобто архітектура рідного краю, міста, села. І навіть, якщо в певній місцевості немає визначних споруд, історико-культурних пам'яток, то завжди є регіональні відмінності у забудові, пов'язані з ландшафтом й історією краю, є народні традиції будівництва і декорування житла. Тому важливо, щоб у змісті виховних заходів знайшов відображення місцевий, регіональний колорит.

Серед різноманітних форм виховної роботи найбільш відповідними для використання засобів мистецтва архітектури є екскурсії, виставки, тематичні заняття. Їх доповнюють конкурси, вікторини, обговорення, лекції та інші форми й заходи, що відкривають перед вчителями і вихователями широкі перспективи для власної педагогічної самореалізації. Вони мають охоплювати різні напрями діяльності: пошуковий, дослідницький, навчальний, творчий; можуть здійснюватися як окремі заходи, а краще - в межах діяльності шкільного клубу, студії чи гуртка. Форми естетико-виховної роботи в оптимальному варіанті пов'язані між собою, впливають

одна з одної і доповнюють одна одну, утворюючи неперервний ланцюжок естетичного розвитку школяра.

Тези на конф. В Мукачєво, травень 2015